

SECTION: CULTURE AND ART.

SEKCJA: KULTURA I SZTUKA.

How to cite: Matiiv, I. (2024). The Influence of Theater Festivals on the Development of Theater Culture in Ukraine. *The Science of Tomorrow: Innovative Approaches and Forecasts*. (pp. 180-184). Futurity Research Publishing. <https://futurity-publishing.com/the-science-of-tomorrow-innovative-approaches-and-forecasts-archive/>

The Influence of Theater Festivals on the Development of Theater Culture in Ukraine

Вплив театральних фестивалів на розвиток театральної культури в Україні

Матіїв Ігор Олегович

викладач, кафедра акторської майстерності, інститут кіно в телебачення, Київський національний університет культури та мистецтва, м. Київ, Україна, matigorr@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-1841-9278>

Accepted: April 13, 2024 | **Published:** April 30, 2024 | **Language:** Ukrainian

Abstract: Theatrical art in Ukraine began to revive after gaining Independence. It has its own traditions and is open to innovation. Festivals in the modern sociocultural space are platforms for the presentation of achievements and constructive dialogue, provided they are competently organized. The purpose of this work is to determine the role of the festival movement in the development of theatrical culture in Ukraine, taking into account global experience and current trends. Research methods are determined by the stated topic and include both general scientific and special ones, including comparative, systemic, activity, axiological methods, critical analysis. The main functions of festivals were identified, their potential in ensuring the popularization of theatrical art and the development of theaters. Research aimed

at determining the principles of the organizational structure of a modern theater festival as a platform for the accumulation and testing of creative ideas is promising.

Keywords: modern theater, theatrical art, festival culture, international festival.

Вступ

Значення мистецьких фестивалів зростає в усьому світі. Україна не є винятком, хоча у період пандемії COVID-19 та повномасштабної війни проведення фестивалів стало досить проблематичним. А втім, українські театри беруть участь у міжнародних театральних заходах. Це є важливим, оскільки дозволяє підтримувати певний рівень театральної культури та утримувати конкурентоспроможність на ринку театрального мистецтва загалом. Крім того, таким чином реалізується інтеграція української культури в загальносвітовий культурний простір.

Театральне мистецтво України є активним учасником фестивального руху. І важливо те, що саме в театральній сфері найбільш яскраво відображаються всі соціальні зміни і трансформації українського суспільства. Фестивалі є відкритими заходами, вони носять масовий характер, що дозволяє вдосконалювати професійну майстерність, відкривати молоді таланти, відстежувати та підтримувати новаторські ідеї – саме в цьому полягає рушійна сила фестивалів.

Український театр певний час перебував у небутті, що багато в чому було зумовлено зовнішнім тиском, досить жорсткими рамками та обмеженням із боку загальнодержавних владних структур. За часи незалежності ситуація почала кардинально змінюватись, розвиток творчого складника в театральному мистецтві вийшов на зовсім інший рівень завдяки поверненню до першоджерел української культури.

Театральне мистецтво як вагома частка культури є водночас і її комунікативною складовою частиною. Фестивальний рух, що також набув активного розвитку в останні роки, дозволяє формувати максимально сприятливий простір для комунікацій, що у свою чергу забезпечує апробацію нових творчих пошуків та задумів на глядацькій аудиторії, допомагає оперативно реагувати на запити публіки та загальні настрої в культурному житті як регіону, країни, так і Європи та світу.

Результати дослідження

Аналіз літературних джерел продемонстрував найбільш опрацьовані аспекти вибраної теми. Серед них науковці приділяють увагу феномену фестивалю, що виступає як культурна та мистецька подія (Budde, & Samur, 2020), ґенезі розвитку театрального мистецтва та фестивального руху у світі загалом (Iacobițe, 2019; Knowles, 2021) та в Україні зокрема (Манелюк, 2019, с. 230; Ясюк, 2023, с. 328), характеристики окремих фестивалів з точки зору організації, учасників, подій, системи оцінювання. Окремо слід акцентувати на критичному аналізі розвитку театральних фестивалів в Україні, що відбулися в останні роки, адже саме вони претендують на повноцінну реалізацію функцій, що закладаються в поняття сучасної форми фестивалю Липківська (2020a; 2020b). Питанням впливу фестивального руху на розвиток театральної культури уваги практично не приділялося, деяких питань торкнулася у своїй статті Липківська (2020a).

Наразі театральний фестиваль – це презентація мистецтва, новаторських ідей, нетрадиційних сценографічних рішень. Він дозволяє не тільки залучити нову глядацьку аудиторію, але й є майданчиком для вирішення інших проблем.

Відповідно до статуту в культурному житті суспільства фестивалі поділяють на міжнародні, національні, регіональні. Сучасний фестиваль за своєю суттю є міжкультурним форумом, що

виконує функції глобального культуротворчого процесу, в даному випадку – у сфері культури театральної, що може бути представлена в межах фестивалю в усьому своєму різноманітті. Тут можна отримати як рефлексію, так і генерацію нового в культурному просторі, що відповідає сучасним потребам суспільства.

Будь-який фестиваль має свою художню концепцію, що є системою естетичних, соціальних, економічних засад. Вона має стійку, практичну, свідому направленість репертуарної політики та орієнтацію на певні категорії глядачів, що визначають статус кожного фестивалю.

Художня концепція формується з урахуванням усіх різноманітних просторово-часових характеристик фестивалю, традицій та вже існуючих форм і напрямів мистецького життя і реалізується в його видовій, жанровій та тематичній спрямованості.

Тематична спрямованість є гнучким інструментом репертуарної політики кожного фестивалю. Вона може зберігатися як стратегічна орієнтація всієї діяльності впродовж багатьох років. Водночас тематична спрямованість може встановлюватись на одну серію фестивальних концертів. Художня концепція фестивалю може бути реалізована у виборі репертуару.

Серед фестивалів, що проходять в Україні, можна виділити фестиваль-премію «ГРА», який має загальнонаціональний статус. Липківська (2020а) надала детальний аналіз організації та проведення цього заходу. Зробимо акцент на найбільш важливих моментах.

1. Принципова позиція організаторів – висувати єдині вимоги та надавати рівні можливості, уникаючи розподілу театрів на державні та недержавні. Таке рішення сприяє розвитку всіх форм та напрямів театральної культури.

2. Фестиваль орієнтований саме на тих, хто реалізує творчий потенціал у тісному зв'язку із загальним контекстом. Таких небагато, але вони представляють собою саме ту активну рушійну силу, що сприяє прогресивним змінам у театральній культурі. Рівень чітко відображають фіналісти, вони задають планку для подальших досягнень.

3. Визначення так званих фестивальних трендів.

Перший з них Липківська (2020а) визначила як децентралізацію. Український театр не орієнтується на Київ. Визначні події в театральному житті країни визначають персоналії, тут немає розподілу за географічним принципом (Липківська, 2020а).

Другий тренд – це «значний розрив між «передовиками» та тим «хуторянством», яке становить генетичну хворобу вітчизняного театру» (Липківська, 2020а, с. 211). За результатами двох сезонів визначаються видатні персоналії, поки що практично не йдеться про виокремлення нових імен.

Третій тренд, що фактично відновлюється, – це жанр рецензії. Вона є обов'язковою у традиційному форматі (на папері) для другого етапу конкурсу. Експерти повинні написати рецензії на вистави, переглянуті наживо, які потім збираються в альманах та друкуються. Таким чином, думки фахівців є зафіксованими для історії театральної культури, стають доступними для широкої аудиторії зацікавлених осіб, а також є певним додатком до рейтингу учасників у півфіналі.

Щодо можливості виконання фестивалем своїх функцій, на наш погляд, цікавою є думка Р. Ноулза (Knowles, 2021). Він критикує високі ціни на білети, що обмежують доступність аудиторії. А важливим у фестивальному досвіді є можливість побачити – тобто культурне споживання, а не виключно міжкультурне спілкування (Knowles, 2021, р. 74). І ще він наполягає на кураторстві.

Фестивалі живого мистецтва, що куруються, виникли на межі тисячоліть як міждисциплінарні, соціально активні заходи, що проводять митці. Поява курованих фестивалів живого мистецтва йде пліч-о-пліч з концептуальним переходом від фестивального програмування до фестивального курирування. Тоді як менеджер «мандрує фестивалями по всьому світу, щоб вибрати «найкраще» з того, що пропонується», митець-куратор «мандрує, щоби встановлювати зв'язки», і висуває на перший план «можливість спілкування через відмінності» (Knowles, 2021, p. 113).

Цікавим є приклад Європи в залученні театральних та нетеатральних просторів і сприянні діалогу між приїжджими та місцевими артистами. Такі фестивалі, як LIFT у Лондоні (<https://www.liftfestival.com/>) або PuSh у Ванкувері (<https://pushfestival.ca/>), змогли вийти навіть за межі фестивального часу.

У LIFT, Лондонському міжнародному театральному фестивалі, беруть участь театри з усього світу. Лондон на час фестивалю фактично стає сценою.

Фестиваль проходить кожні два роки та пропонує глядачам сміливу та актуальну культуру, спонукаючи до роздумів; професіоналам відкриває далекоглядні міжнародні перспективи. LIFT збирає аудиторію навколо неймовірного мистецтва в різноманітних місцях – це може бути культова пам'ятка чи неоспіваний куточок Лондона. Заявлена місія фестивалю полягає в тому, щоб створити потужний прогресивний досвід, який:

- кидає виклик мистецьким, політичним і суспільним конвенціям, бореться за просування митців як у своїй країні, так і за кордоном, веде стійку інтернаціональну політику, поєднує Лондон зі світом;
- залучає та створює спільноти навколо ідей та проєктів, об'єднуючи міжнародних і місцевих художників у Лондоні, і разом вони мають змогу творити неймовірне мистецтво;
- впливає на розвиток англійського театру.

Міжнародний фестиваль виконавських мистецтв PuSh є однією зі знакових подій міста Ванкувер. Фестиваль PuSh, що проводиться протягом трьох тижнів січня кожного року, представляє 20 різноманітних новаторських робіт у живому виконавському мистецтві, як-от: театр, танець, мультимедіа, музика та цирк.

Фестиваль PuSh розширює горизонти художників і глядачів у Ванкувері завдяки роботам, які є далекоглядними, різноманітними за жанрами, мультидисциплінарними, вражаючими та оригінальними. Фестиваль демонструє роботи відомих міжнародних та місцевих митців, створюючи атмосферу натхнення. PuSh стимулює індустрію та формує продуктивні відносини по всьому світу, виступаючи як посередник міжнародного партнерства. Фестиваль є місцем зустрічі для творчих людей, майданчиком для демонстрації найкращих творів та ініціатором блискучих нових робіт.

Фестивальний простір працює як місце і каталізатор міжкультурних перемовин та обміну ідеями (Knowles, 2021, p. 231). Бренд фестивалю працює як знак якості для глядача, надійний критерій смаку та майстерності. Це, звичайно, стимулює не тільки глядацьку аудиторію для розвитку, а й творчі колективи, задаючи реальний темп їх подальшого творчого росту. Авторитет фестивального бренда також постійно міцнішає, що стимулює спонсорів вкладатися в театральну культуру, а це забезпечує їй додаткову та більш стабільну економічну підтримку.

Висновки

Український театр зумів зберегти та останніми роками покращити свої здобутки. Він є потужним, досить самостійним творчим ресурсом та має високий потенціал для подальшого розвитку.

Сучасний фестиваль є багатофункціональним майданчиком, його мета – це фактично вдалий менеджмент театрального мистецтва, максимальне поширення театральної культури та сприяння її ефективній реалізації в різних сферах діяльності. Фестивалі активізують творчі задуми завдяки своїй комунікативній основі, яка передбачає спілкування професіоналів, взаємодію між ними та глядацькою аудиторією, формування свідомого глядача. Формат фестивалю також дозволяє встановлювати робочі зв'язки – домовлятися про співробітництво, вирішувати питання договорів та контрактів, залучати інвестиції, отже, фестиваль є гарною можливістю для презентації будь-якого театру. Економічна складова частина є важливою умовою повноцінного розвитку театру, тому вкрай важливим є професійна організація фестивалю з урахуванням потреб усіх учасників, тобто повинна базуватися на взаємодії. У такому разі сторона, що приймає фестиваль, отримає економічну вигоду, глядачі – високий рівень дозвілля та підвищення культури, театри – гарну рекламу, вигідні умови роботи, перспективні контракти та інвестиції для розвитку, а також можливість професійного зростання в плані отримання досвіду від колег.

Література

Ясюк, Т. Л. (2023). Фестивальний рух в Україні: Генеза та сучасність. *Культурологічний альманах*, (2), 326–331. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.44>

Липківська, Г. (2020а). Всеукраїнський театральний Фестиваль-Премія “ГПА/GRA”: досвід, тенденції, перспективи. *Записки наукового товариства імені Шевченка. Том CCLXXIII. Праці Театрознавчої комісії* (с. 203–215). Львів: Наукове товариство імені Шевченка. <https://nstdu.com.ua/festival/ganna-lipkivska-vseukrayinskiy-teatralniy-festival-premiya-gra-gra-dosvid-tendentsiyi-perspektivi/>

Липківська, Г. (2020b). Сучасний український театр крізь призму фестивалю-премії «ГПА-GRA» (2018-2020 pp.). *ART-platFORM*, 2(2), 34. <https://doi.org/10.51209/platform.2.2.2020.34-56>

Манелюк, Д. І. (2019). Розвиток вітчизняного фестивального руху: історіографічний аспект. *Культура України*, (63), 229–240. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.063.22>

Budde, A., & Samur, S. (2020). Making Knowledge/Playing Culture. *Theatre Research in Canada*, 40(1-2), 83–101. <https://doi.org/10.7202/1068259ar>

Iacobuțe, R.-P. (2019). Theater Festivals - a Collective Archive. *Theatrical Colloquia*, 9(2), 216–223. <https://doi.org/10.2478/tco-2019-0028>

Knowles, R. (2021). *International theatre festivals and twenty-first-century interculturalism*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009043632>